

нарного стягнення [1, с.128].

Механізм правового стимулювання, як і будь-який правовий механізм, є складним системним явищем. Як слушно зазначає О.М. Лебедева, що об'єктивними складовими цього механізму є: правові норми-стимули, юридичні факти-стимули, правостимулюючі відносини, акти реалізації прав і обов'язків, стимулюючі правозастосовні акти, пільги, заохочення, рекомендації, суб'єктивні права; а з суб'єктивними – потреби, інтереси, мотиви, цілі, воля, установки, обіцянки, переконання, правосвідомість [2, с. 87]. Дійсно, саме вони показують особливості правового впливу на поведінку особи.

Отже, дієвість системи стимулювання працівників підприємства може бути забезпечена шляхом:

- адекватного визначення цілей підприємства та їх роз'яснення усім працівникам;
- ознайомлення працівників із правилами внутрішнього розпорядку підприємства, з посадовими інструкціями та чинною системою стимулювання працівників на підприємстві;
- координації в роботі підрозділів у сфері стимулювання працівників;
- проведення занять із професійного навчання працівників;
- участі працівників у прибутках підприємства через пропозицію їм корпоративних або боргових цінних паперів.

Література

1. Каринский С.С. Правовые способы материального и морального стимулирования рабочих и служащих к дальнейшему повышению эффективности труда: дис. ... д-ра юрид.наук. – М., 1964. – 203 с.
2. Лебедева Е. Н. Механизм правового стимулирования социально-активного поведения (проблемы теории и практики) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Лебедева Елена Николаевна. – Саратов. 2002. – 207 с.

Талдикін Олександр Васильович

доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РІЗНІ ПІДХОДИ ДО ТИПОЛОГІЇ ДЕРЖАВИ

Вихідною для загальнотеоретичної характеристики поняття «типологія держави» є категорія «типологія», під якою розуміють теорію про типи явищ і предметів. Під *типом держави* розуміють сукупність найбільш характерних особливостей, суттєвих ознак та рис, які відображають, незалежно від підходів, сутність держави, як соціальної організації суспільства, в межах якої вона існує. Зважаючи на предмет нашого розгляду, поняття «типологія держави» може бути визначено так: це концептуально оформлені теорії різних підходів до типу держави на основі різноманітних критеріїв.

Розглядаючи актуальність проблематики типології держави, необхідно визначити існування в науковому середовищі певної варіативності поглядів стосовно її змістовного а також структурного наповнення: взагалі відмову від визначення типу держави; різні варіанти ототожнення, або об'єднання із формою держави, її видом чи класом тощо.

Поділ держав за різними критеріями і снував із давніх часів. Так, одним з перших критеріїв типологізації держав був критерій *справедливості державної влади*. Так, Платон визначаючи ідеальну державу як *аристократію* – владу найкращих, згадує про інші варіанти держав: *тимократію* – владу честі; *олігархію* – владу багатіїв; *демократію* – владу народу; *тиранію* – владу одного [1; VIII, IX кн.]. Полібій додає ще один тип – *охлократію*, як спотворену форму демократії, коли державна влада опинилася в руках натовпу, політиків без походження [2].

Класичний варіант розподілу держав на типи передбачає їх розгляд з двох основних позицій:

1) *формаційного* підходу, в основу якого покладено категорію «суспільно-економічна формація» як історичний тип суспільства, що ґрунтується на певному способі виробництва і відображає співвідношення базису й надбудови, мету, завдання та функції держави з позиції її соціального призначення;

2) *цивілізаційного* підходу, в основу якого покладено категорію «цивілізація» як досить замкнений локальний стан суспільства, що ґрунтується на спільності географічних, релігійних, психологічних, культурних та інших ознак.

Прихильники формаційного підходу, заснованого на працях К. Маркса, Ф. Енгельса та

В. Ульянов (Леніна) виділяють три основних типи суспільства:

- *додержавне суспільство* (первісне, традиційне суспільство, яке ще не знало державної регуляції);
- *експлуаторське суспільство* (в межах якого розвивались рабовласницька, феодална та капіталістична формація, що характеризувались наявністю приватної власності на засоби виробництва та антагоністичними протиріччями між класами експлуаторів та експлуатованих);
- *соціалістичне суспільство* (в якому зароджується комуністична формація, поступово зникають приватна власність на засоби виробництва та антагоністичні протиріччя між класами).

Відповідно до суспільно-економічних формацій, вони виокремлюють такі *історичні типи держави: рабовласницький тип, феодалний тип, буржуазний тип,*

Ще один *соціалістичний тип* держави відповідає соціалістичній суспільно-економічній формації, що є перехідною до комуністичної.

Поділ держав на *рабовласницький, феодалний, буржуазний, соціалістичний* типи хоча й показує поетапність, розкриває природно-історичний характер розвитку держави, визначає відповідну форму експлуатації, все ж не дає чіткої картини тих різноманітних легалізованих, та санкціонованих державою правил експлуатації, які можуть існувати в межах одного типу. Більш того, однолінійність, зайва запрограмованість такого підходу передбачає, що кожний наступний тип держави повинен бути історично більш прогресивним, ніж попередній, у той час, як історія різноманітна і далеко не завжди вписується в накреслені для неї схеми [3; с.57-58].

Характерною рисою формаційного підходу є також концепція про існування держави в умовах антагоністичного суспільства, в той же час соціалістичний тип держави, на думку прихильників такого підходу, основною метою свого існування мав би розбудову комуністичного недержавного суспільства, яке буде позбавлене класових антагонізмів. Своєрідним *симулякром* постає сама ідея існування егалітарного комуністичного суспільства, як «кінцевого продукту» розвитку соціалістичної держави.

Формаційний підхід до типології держави став підґрунтям для розвитку споріднених концепцій, зокрема *типології держави за Г. Еллінеком*, який відокремлював наступні його історичні типи: *давньосхідний, грецький, римський, середньовічний та сучасний* [4].

Засновники *цивілізаційного* підходу (А. Тойнбі, П. Сорокін, О. Шпенглер, М. Вебер, У. Рос-тоу) для визначення типів держави обрали усі цивілізаційні фактори розвитку суспільства, досягнення народами певного ступеня розвитку цивілізації.

Характерною для цивілізаційного підходу є запропонована В. Ростоу типологія суспільства держав відповідно до стадій економічного зростання, коли всі вони поділяються на п'ять стадій (типів): *традиційне суспільство; перехідне суспільство; суспільство в якому відбуваються процеси промислового зсуву; суспільство, яке дозріває; суспільство, яке досягло високого рівня споживання*. Пізніше В. Ростоу додає ще одну: *суспільство пошуку якості життя* [5].

За А. Тойнбі, цивілізація є замкненим і локальним станом суспільства, що відрізняється спільністю релігійних, етнічних, географічних та інших ознак. Залежно від них, Тойнбі виокремлює 21 цивілізацію, зокрема: *єгипетську, китайську, західну, православну, арабську, мексиканську, іранську, сирійську* і т. ін. [6], [7].

Прихильники цивілізаційного підходу розрізняють *первинні та вторинні* цивілізації *відповідно до місця та ролі держави в суспільному житті*. До первинних відносять *давньокитайську, давньоєгипетську, сіамську, еллінську* та ін. цивілізації. До вторинних – *західноєвропейську, східноєвропейську, північноамериканську, латиноамериканську, православну* та ін.

В межах цивілізаційного підходу існує типологізація Т.В. Кашаніної. Критерієм розподілу вона пропонує відповідні *типи цивілізаційного розвитку*:

- *тип непрогресивного розвитку;*
- *тип циклічного розвитку (східний тип);*
- *тип прогресивного розвитку (західний тип)*

Треба зазначити, що Кашаніна також виділяє два способи появи держав, розкриває сутність: «держави-влади» та «держави-власності» [8].

Разом з тим, сьогодні виникає необхідність привернути увагу до інших критеріїв, що, на наш погляд, утворюють підстави до формування інших підходів у типології держав.

Використовуючи вище згаданий підхід античних мислителів, коли критерієм виступає *ступінь справедливості державної влади*, цілком логічним та доречним, на нашу думку, в сучасних умовах постає поділ держав на типи *за суб'єктами та носіями державної влади*. Тут варто зазначити, що *суб'єктів влади*, як соціальних груп, панівних класів, політичних еліт та окремих лідерів, слід відрізнити

няти від її носіїв: державних інституцій, утворених спеціально для реалізації інтересів перших. Кількість типів держав відповідно до варіацій влади – «кратій» (*автократія, геронтократія, плутократія* та інш.), за такого підходу може бути обмежена лише за умови того, що не всі суб'єкти та носії влади можуть бути віднесені саме до її державного різновиду.

За методами здійснення влади на демократичні та антидемократичні держави, поділяє Р. Дарендорф, стверджуючи, що в результаті поступової демократизації суспільство класової боротьби стає суспільством громадян, в якому створено для всіх основу, яка і робить можливим цивілізоване суспільне буття [9]. Поділ держав на демократичні та антидемократичні є основою для визначення основного сучасного критерію у класифікації такої складової форми держави, як форма державно-політичного режиму.

Відповідно до політичних ідеологій, характерних для тієї чи іншої форми державно-політичного режиму також виділяють типи держав: *держави з комуністичною ідеологією, держави з тоталітарною ідеологією, держави з демократичною ідеологією, держави з ліберальною ідеологією, держави з консервативною ідеологією, держави з націоналістичною ідеологією* тощо.

Варто згадати політико-правову (юридичну) типологію держав, коли критерієм розподілу виступають *особливості державно-правової системи, що характеризують правове становище різних верств населення та способи державного захисту правового статусу громадян*. Г.В. Назаренко відповідно до вказаного критерію поділяє держави на три типи: *становая держава, представницька держава та цивілізована держава* [10; с. 99].

Економічні критерії також широко застосовуються у типології держав. Поділ держав на *аграрні, індустріальні, постіндустріальні* типи присутній у Ю.А. Вехорева [11].

Різний рівень розвитку економіки держав дає можливість визначати *держави з ринковою економікою, з перехідною економікою та ті держави, які розвиваються* [12; с.26].

Існує також типологія держави, де критерієм розподілу буде виступати *відношення державної влади до релігії*.

Її прихильники виокремлюють такі типи держави:

- *світський тип держав*, за якого державна влада в особі суб'єктів не підтримує жодної з релігійних конфесій, де церква відокремлена від держави, а школа від церкви;
- *клерикальний тип держав*, за якого державна влада в особі суб'єктів підтримує ту з релігійних конфесій, яку сповідує більшість населення за умов проголошення свободи віросповідання;
- *теократичний тип держав*, за якого державна влада не відокремлена від духовної, а її носії є духовними лідерами або служителями церкви;
- *атеїстичний тип держав*, за якого державна влада вороже ставиться до церкви, державна ідеологія містить критику релігії, а священнослужителі та віруючі зазнають певних обмежень чи репресій [13; с.71].

Відношення держави до особи є критерієм розподілу держав на *традиційні*, ті в яких особи не є джерелом влади та *сучасні* (конституційні), в яких народ є джерелом влади [14].

Деякі науковці слушно виокремлюють також типи держави *за ступенем забезпечення прав і свобод людини* та типи держави *за способами набуття державної влади*.

Типи держави *за ступенем забезпечення прав і свобод людини*:

- *правові* – держави з високим ступенем забезпечення прав і свобод людини;
- *неправові* – держави з низьким ступенем забезпечення прав і свобод людини.

Типи держави *за способом набуття влади*:

- *легітимні* – в яких влада набувається у законний спосіб (наприклад, шляхом виборів);
- *нелегітимні* – в яких влада набувається у незаконний спосіб (наприклад, шляхом військового перевороту).

Географічний критерій у розподілі держав дає підстави визначити держави *внутрішньокоонтинентальні* (які не мають виходу до моря), *держави приморські, напівострівні, острівні, держави архіпелаги та держава континент* (*Австралійський союз*).

Таким чином, проблематика типів держави сьогодні займає особливе місце в теорії держави, вона дає можливість найбільш повно розкрити сутність держави, як динамічної специфічної політико-територіальної організації, визначити її роль, місце та особливості її еволюції в умовах глобалізації суспільства.

Логічним та доречним, на нашу думку, в сучасних умовах постає поділ держав на типи за суб'єктами та носіями державної влади. Тут варто зазначити, що суб'єктів влади, як соціальних груп, панівних класів, політичних еліт та окремих лідерів, слід відрізнити від її носіїв: державних інституцій, утворених спеціально для реалізації інтересів перших.

Література

1. Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. 3 . Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи; Авт. вступ. ст. и ст. в примеч. А. Ф. Лосев; Примеч. А. А. Тахо-Годи. Москва: Мысль, 1994. 654 с.
2. Polybius/ The histories. (Polybios 6,4,6; 6,4,10; 6,57,9). URL: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/e/roman/texts/polybius/6*.html (дата звернення: 20.01.2019).
3. Талдикін О.В. Форма держави: еволюційний підхід, ретроспективний аналіз. *Науковий вісник дніпропетровського державного університету внутрішніх справ* . 2010. № 2. С. 52-60.
4. von George Jellinek. Die Lehre von den Staatenverbindungen URL: <https://fama2.us.es/fde/ocr/2006/lehreVonDenStaatenverbindungen.pdf> (дата звернення: 20.01.2019).
5. W. W. Rostow. Politics and the Stages of Growth. URL:<https://ru.scribd.com/document/96597160/W-W-Rostow-Politics-and-the-Stages-of-Growth-1971> (дата звернення: 20.01.2019).
6. Тойнбі, Арнольд. Дослідження історії. Том 1. Пер. з англ. В. Шовкуна. Київ, Основи, 1995. 614 с.
7. Тойнбі, Арнольд. Дослідження історії. Том 2. Пер. з англ. В. Митрофанова, П. Тарашука. Київ, Основи, 1995. 406 с.
8. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права. URL: <https://profilib.net/chtenie/129669/tatyana-kashanina-proiskhozhdenie-gosudarstva-i-prava-11.php> (дата звернення: 20.01.2019).
9. Dahrendorf R .Soziale Klassen und Klassenkonflikt in des industriellen Gesellschaft. Stutt, 1957 URL: http://www.persee.fr/doc/rfsp_00352950_1960_num_10_1_392568_t1_0197_0000_002 (дата звернення: 19.03.2014).
10. Общая теория права и государства [Текст] : курс лекций / Г.В. Назаренко. URL: <http://lawlibrary.ru/izdanie11475.html> (дата звернення: 19.03.2014).
11. Вехорев Ю. А. Типология государств. Цивилизационные типы государств. *Вестник Нижегородского Университета*, 1999. № 4.
12. Гужва Е.Г., Лесная М.И., Кондратьев А.В., Егоров А.Н. Мировая экономика. СПб ГАСУ.- Санкт-Петербург, 2009. 116 с.
13. Муренко Е.Л. Сущность типологии государства. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2014. № 63 (1105) С.66-72.
14. Лазарев В. В. Теория государства и права. Москва, Юристъ, 2011. 302 с.

Тищенко Ірина Олександрівна

доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

**АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ
НАДАННЯ Е-ПОСЛУГ В УКРАЇНІ**

Адміністративні процедури надання електронних послуг мають на меті покращити якість діяльності публічної адміністрації із забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

З метою підвищення якості та зручності надання адміністративних послуг публічна адміністрація України запровадила можливість отримання ряду послуг у електронному вигляді. Нині, завдяки науковим працям: В.Б. Авер'янова, К.К. Афанасьєва Ю.П. Битяка, І.В. Дроздова, В.М. Гаращука, І.П. Голосніченка, С.В. Ківалов, І.Б. Коліушка, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, О.О. Сосновика, Г.М. Писаренко, В.П. Тимошука та інших науковців, досліджено ряд особливостей діяльності органів публічної влади з надання адміністративних (управлінських) послуг населенню. Але у наукових дослідженнях питання надання електронних послуг майже не вивчались.

Адміністративну процедуру з надання електронної послуги можна визначити як сукупність встановлених законодавством послідовно здійснюваних, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, дій відповідного органу публічної адміністрації (посадової особи), пов'язаних з виконанням покладених завдань та реалізації повноважень з надання електронних послуг.

Адміністративні процедури надання електронних послуг передбачають реалізацію послідовно здійснюваних дій, тобто стадійність. Тобто будь-яка адміністративна процедура має свою внутрішню структуру, яку становить певна сукупність окремих елементів. Основними складовими адміністративних процедур є стадії, етапи й окремі дії, здійснення яких визначається логікою адміністративно-процедурної діяльності. Саме ці елементи й визначають структуру та послідовність учинення дій при